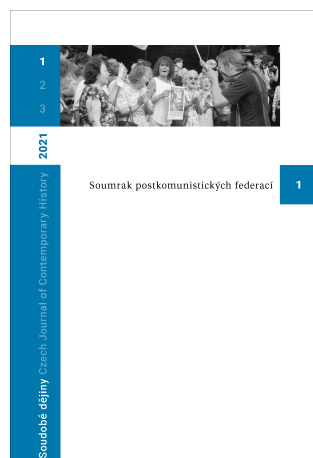

Citation style

Křestan, Jiří: review of: Jaroslav Hrdlička, Patriarcha dr. Miroslav Novák. Život mezi svastikou a rudou hvězdou, Brno: L. Marek, 2010, in: Soudobé dějiny, 2011, 4, p. 721-722, DOI: 10.15463/rec.1189738713

First published: Soudobé dějiny, 2011, 4

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Anotace

HRDLIČKA, Jaroslav: *Patriarcha Dr. Miroslav Novák: Život mezi svastikou a rudou hvězdou*. (Edice Deus et Gentes, sv. 16.) Brno, L. Marek 2010, 296 s.

Pilný historik Jaroslav Hrdlička (narozen 1959) kráčí s obdivuhodnou vytrvalostí cestou, již si předsevzal. Pokouší se poctivě zmapovat zapomenutá či tabuizovaná témata dějin Církve československé (husitské) v širším kontextu teologického a filozofického myšlení v Československu po roce 1918. Po svazku věnovaném třetímu patriarchovi uvedené církve (*Život a dílo prof. Františka Kováře: Příběh patriarchy a učence*. Brno, L. Marek 2007; srv. anotaci o této knize v *Soudobých dějinách*, roč. 15, č. 1 (2008), s. 219 n.) se zaměřil na osobnost jeho nástupce Miroslava Nováka. Ten zastával funkci nejvyššího představitele církve v letech 1961–1990, předtím byl (od roku 1945) biskupem pražské diecéze. V letech 1932–1946 vyučoval náboženství na pražských gymnáziích, od roku 1950 působil jako profesor na právě ustavené Husově československé teologické fakultě v Praze.

Předložená kniha stopuje nevšedně dlouhou životní dráhu Miroslava Nováka od kolébky (26. října 1907 v jihomoravském Kyjově) po jednotlivých úsecích až k jejímu závěru (5. května 2000 v Rouenu ve Francii). Kapitoly své nové publikace věnuje autor různým stránkám jeho života

a díla, jako je postavení a činnost v rámci církve, pedagogické a osvětové působení i jeho veřejná angažovanost. Příběh Miroslava Nováka počíná líčením dětství, mládí a rodinného prostředí, poznamenaného předčasným úmrtím otce a sociální nouzí, do níž rodina upadla a jež formovala i jeho vidění světa. Na utváření Novákových teologických názorů měli vliv především jeho učitelé na Husově československé evangelické fakultě bohoslovecké v Praze, profesoři Slavomil C. Daněk, Ferdinand Hrejsa, František Michálek Bartoš a František Žilka. Jeho politickou orientaci zásadně ovlivnil další z pedagogů, profesor František Linhart, jenž spolupůsobil i při Novákově příklonu k radikální levici po roce 1945.

Hrdličkovy knihy jsou cenné tím, že umožňují pochopit, jak se odvíjel dialog církví (především protestantských) a náboženských myslitelů s marxismem a jinými levicovými koncepty v meziválečném období – ve vzájemné inspiraci i konfrontaci. Radikální socialisté a komunisté, inklinující s větším či menším váháním k bolševismu, se v té době setkávali (například v odporu proti fašismu) s radikálními pacifisty a křesťanskými komunisty (v knize je jen letmo na straně 214 zmíněna osobnost Přemysla Pittera, bohužel ne v souvislosti s jeho působením za první republiky). Nedoceněn zůstává u nás vliv děl Leonharda Ragaze (podobu jeho křestního jména mimochodem autor uvádí v textu nejednot-

ně), který spojoval křesťanské ideály s principy sociální spravedlnosti. Kvituji s povděkem, že Hrdlička působení tohoto pozoruhodného švýcarského teologa a filozofa na Novákův myšlenkový svět bystře zaznamenává (s. 14, 91 a 96). Zachycuje také Novákovu činnost v mezinárodním ekumenickém hnutí, jemuž se od roku 1932 věnoval s nadšením po celý svůj aktivní život.

Kniha byla obdařena lákavým, možná ale poněkud zavádějícím podtitulem. Zatímco „rudá hvězda“ se stala pro Nováka pólem mocné přitažlivosti, vábení nositelů „svastiky“ čelil se ctí. Za okupace působil v ústraní, jako středoškolský učitel a vychovatel bohoslovců. Když byl konfrontován se snahou pronacistické říšské církve Němečtí křesťané (*Deutsche Christen*) získat vliv na jeho církev, dokázal tyto svody eliminovat, aniž by ohrozil sebe a jiné (s. 60–70).

Slýcháme a čteme legendy o „tajných“ členech Komunistické strany Československa, které s realitou nemají občas mnoho společného nebo se nedají doložit hodnověrnými prameny. Na příkladu Miroslava Nováka Jaroslav Hrdlička představuje a prameněně dokládá modelovou situaci církevního činitele, který (spolu s manželkou) posílil již v červnu roku 1945 řady KSČ. S ohledem na jeho veřejné působení bylo přitom rozhodnuto, že se stane „důvěrným členem“ se zvláštní evidencí (s. 89–91). Jaroslav Hrdlička se tedy nevyhýbá ani diskutabilním momentům v Novákově životě. K nim lze zajisté přičlenit i jeho působení v mezinárodním mírovém hnutí, které se postupem doby stalo spíše stafáží zahraniční politiky Sovětského svazu a jím ovládaného východního bloku. Činnost Miroslava Nováka na čelných pozicích Církve československé (husitské), v zásadě vstřícná či tolerantní vůči panujícím komunistickému režimu i ateistické propagandě, se stala již v 50. letech předmětem kritiky uvnitř církve (viz např. s. 148–150). Je nesporně pozitivní, že se toto pnutí podařilo životopisci čtvrtého patriarchy zmapovat. Konfrontační ráz, jehož někdy nabývaly vztahy mezi CČS(H) a státem, dokumentuje autor například na sporu o obsazení úřadu biskupa v Ostravě

na počátku 50. let (s. 135–138). Jaroslav Hrdlička neskandalizuje, způsobem imponujícím svým klidem klade na stůl fakta a nechává většinou na čtenáři, aby si sám učinil závěry. Problém evidence Miroslava Nováka ve svazcích Státní bezpečnosti (v kategorii agent) např. odbude faktickou informací v poznámce pod čarou (s. 92 n., pozn. 323). Nepouští se do pranýřování patriarchy už z toho důvodu, že nemá v ruce příslušné dokumenty (svazky StB vedené na Miroslava Nováka byly v prosinci 1989 s mnohými jinými skartovány).

Nejnovější publikaci Jaroslava Hrdličky mohu vřele doporučit teologům, historikům a archivářům, politologům a filozofům, zkoumajícím zákruty českého myšlení ve 20. století a podléhání návodům k radikální nápravě společnosti. Vzorý je přístup autora k využití archivních pramenů, včetně korespondence a vzpomínek pamětníků. Ocenil bych také hezkou grafickou úpravu knihy a její „výbavu“ v podobě skromné, ale hodnotné fotografické přílohy, jmenného rejstříku, seznamu použité literatury a pramenů a seznamu vyznamenání udělených Miroslavu Novákovi.

Jiří Křestan

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka – PAŽOUT, Jaroslav – SEDLÁKOVÁ, Monika (ed.): *Pracovali pro Třetí říši: Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva Protektorátu Čechy a Morava pro válečné hospodářství Třetí říše (1939–1945). Edice dokumentů s historickým úvodem Stanislava Kokošky*. Praha, Scriptorium 2011, 426 s.

Povinnému pracovnímu nasazení protektorátního obyvatelstva během nacistické okupace je věnována pozornost již od 60. let 20. století, vždy se ale jednalo o jedno z vedlejších témat, zastíněných množstvím jiných důležitých a zajímavých událostí a jevů, jež přinesla válka. O nuceném nasazení byla sice v odborné literatuře pravidelně řeč, nestalo se však předmětem podrobného studia. Rozsáhlé odškodňovací akce z přelomu